

DVE SLOVACIKÁ Z 18. STOROČIA Z FONDU SEMINÁRNEJ KNIŽNICE

MGR. MONIKA DANKOVÁ, PHD.

Contribution presents two Slovak records from the 1730s. Both are connected by the theme of Thomistic philosophy and their authors both originate from the territory of today's Slovakia. The fate of these prints was different during the 19th century, because the work "Florilegium sponsalium canonico morality" by Ludovít Paxy was a part of the library of the Episcopal Seminary of St. Karol Boromejský in Banská Bystrica since the seminar was founded. The second work "Lapis Angularis" by Jozef Inocent Dežerický was since its publication a part of the Piarist library in Krupina, intended for studying. Both libraries were united in the beginning of the 20th century into a unified diocesan library and their collections became known today as the Seminar Library.

Keywords: old prints, Slovak records, bishop's seminar of St. Karol Boromejský, Banská Bystrica, Piarists, Krupina

 monika.dankova@svkbb.eu
 Štátna vedecká knižnica
v Banskej Bystrici
 <https://www.svkbb.eu/>

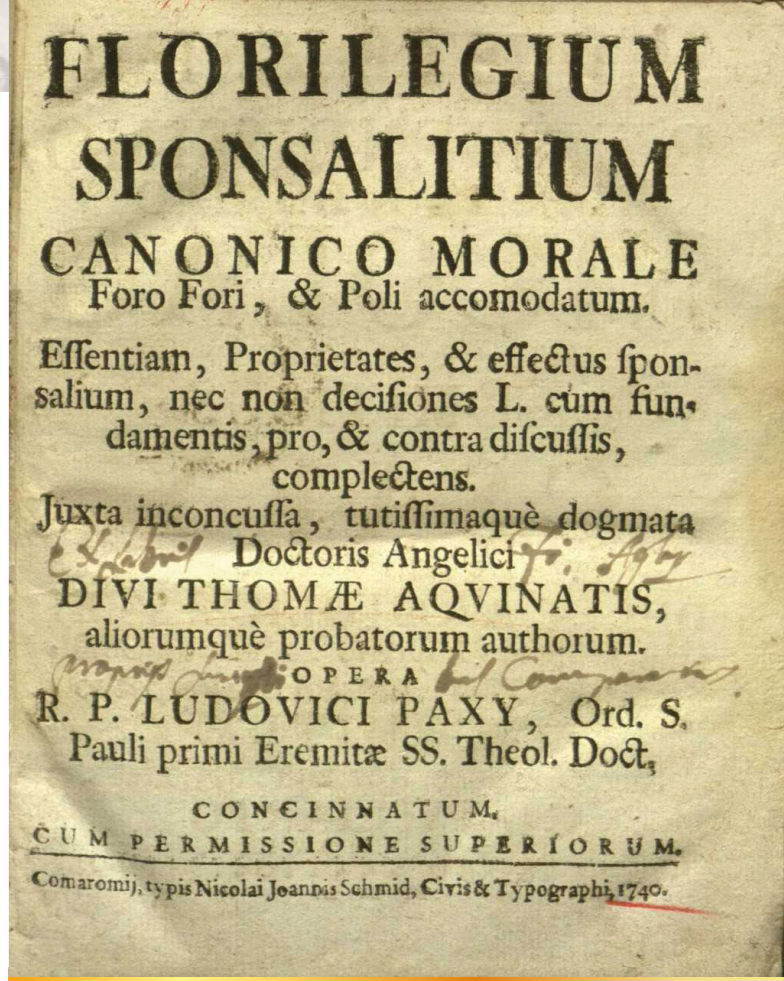
Biskupský seminár sv. Karola Boromejského pôsobil v Banskej Bystrici v rokoch 1807 – 1950. Jeho knižnica obsahovala najmä náboženskú literatúru, ktorá mala slúžiť seminaristom pri štúdiu, ale aj vyučujúcim pri ich ďalšom vzdelávaní a vypracúvaní prednášok. Po násilnom zatvorení a zrušení seminára bol v roku 1968 celý fond umiestnený a skatalogizovaný v miestnom pracovisku Matice slovenskej v Bratislave. Knižnica sa v roku 1998, v rámci reštitúcie, vrátila do majetku Biskupského úradu v Banskej Bystrici.¹ V súčasnosti je v správe Štátnej vedeckej knižnice v Banskej Bystrici a je vedená pod historickým názvom fondu – Seminárna knižnica.

V príspevku sa budeme venovať dvom dielam zachovaným v tomto fonde od autorov, ktorí pochádzajú z územia dnešného Slovenska.

Diela cirkevných otcov a scholastická filozofia tvorili významný prvok teologického učenia, v rámci ktorého vynikala filozofia sv. Tomáša Akvinského, vrcholného predstaviteľa scholastiky. Patrila aj k základným pilierom vyučovania filozofie v banskobystrickom kňazskom seminári.² Kňazské semináre tak vychovávali kňazov, ktorí túto filozofiu ovládali a neraz sa jej venovali počas svojho pôsobenia alebo vyučovania na teologických fakultách a v seminároch. Ani územie Slovenska neobišla snaha o vytváranie nových diel, ktoré sprostredkovali a nadväzovali na tomistickú filozofiu.

Prvým zo skúmaných diel je *Florilegium sponsalium canonico morale*,³ ktoré sa venuje morálnej teológii podľa učenia sv. Tomáša Akvinského. Ako jediná z tomistických tlačí zachovaných vo fonde Seminárnej knižnice pochádza z územia dnešného Slovenska, a to z komárňanskej tlačiarne Mikuláša Jána Schmidu. Mikuláš Ján Schmid pôsobil ešte v roku 1736 ako tlačiar v Šoproni, no v blízkom období, možno ešte v tom istom roku, svoje pôsobenie presunul do Komárna, kde sa tlačiareň stala v poradí treťou oficiálnou pôsobiacou v meste. Na tomto trhu sa však udržala pomerne krátko a okolo roku 1740 zanikla.⁴ Dielo *Florilegium sponsalium canonico morale* je jediným dielom, ktoré sa zachovalo z komárňanského pôsobenia Mikuláša Jána Schmidu. Druhá časť diela vyšla v roku 1741 už v Košiciach. Samotné dielo však vzniklo oveľa skôr, pretože aprobácie v diele sú datované do rokov 1732 a 1733.

Autorom diela je Ľudovít Paxy (1695 – 1751), ktorý pochádzal z trnavského šľachtického rodu

Titulný list diela Ľudovíta Paxyho

a priamo v Trnave sa aj narodil. V roku 1713 sa stal členom rádu Paulínov a následne študoval teológiu na Trnavskej univerzite, kde získal doktorát. Od roku 1736 vyučoval filozofiu na paulínskom kolégiu v Marianke a neskôr sa stal predstaveným kláštora Marianostra neďaleko Ostrihomu v dnešnom Maďarsku.⁵

Dielo je venované veľkvaradínskemu⁶ biskupovi Mikulášovi Čákimu (1698 – 1757),⁷ ktorý pozval v roku 1740 Ľudovíta Paxyho, už ako vedúceho kláštora Marianostra, do Veľkého Varadína, aby tu vyučoval filozofiu na teologickej škole.⁸

V pôvodnom katalógu knižnice seminára, ktorý bol spísaný v rokoch 1802 – 1807,⁹ sa nachádzal jeden exemplár,¹⁰ ale v súčasnosti existujú vo fonde Seminárnej knižnice dva exempláre. Jeden sa dostal do Seminárnej knižnice zo súkromných rúk, no meno majiteľa je zle čitateľné, preto jeho totožnosť ostáva skrytá. Druhý obsahuje len pečiatku seminára *Sigillum Bibliothecae Seminarii Episcopalis Neosoliensis*, ktorá nahradila pôvodný rukopisný exhibris. Obidva exempláre si zachovali svoju pôvodnú koženú väzbu so zlátenou slepotlačovou výzdobou na chrbte a so štítkom obsahujúcim názov a meno autora diela. Aj keď sú značne ošúchané, neobsahujú žiadne rukopisné poznámky, preto nevieme viac o ich využívaní.

Sigillum Bibliothecae
Seminarii Episcopalis
Neosoliensis

Pečiatka biskupského seminára
sv. Karola Boromejského

Druhý titul nesie názov *Lapis Angularis*¹¹ a zaoberá sa klasickou tomistickou témou o vplyve Boha na sekundárne príčiny. Jeho autorom je Jozef Inocent Dežerický (1702 – 1765), piaristický historik a učiteľ, ktorý pochádzal z Dolných Orešian. Na titulnom liste je uvedený ako Inocent, profesor teológie na piaristickej škole v Nitre, kde pôsobil v rokoch 1732 – 1733. V roku 1733 následne zmenil miesto pôsobenia a stal sa riaditeľom gymnázia a predstaveným rádu vo Váci.¹²

Titulný list diela Jozefa Inocenta Dežerického

Domus Carpona
LAPIS
ANGULARIS
SIVE
PRÆMOTIO
PHYSICA THOMISTICA
PRIMUM
AC POTISSIMUM SCHOLÆ
DIVI THOMÆ
FUNDAMENTUM,
Dilucidè exposita; atque quod profectò sit
Germanus
ANGELICI DOCTORIS
Scholarum Partus, legitimis vindiciis asserta. *Piar.*
Operâ & Studiò
P. INNOCENTII à D. THOMÆ
AQUINATE,
è Clericis Regularibus Scholarum Piarum Sacræ Theo-
logiæ Professoris Actualis, Nitriæ in Hungaria ad
S. Ladislaum.
VIENNÆ AUSTRIÆ,
Impressum apud Joannem Ignatium Heyinger, Universitatis
Typographum. Anno 1733.

V roku 1733 vyšlo aj skúmané dielo, napísané však bolo opäť o niečo skôr, pretože muselo prejsť schválením, čo si vyžadovalo určitý čas. Schválené bolo 12. augusta 1732 piaristom Alexiom, provinciálom pre Uhorsko, a 27. septembra 1732 generálnym vedúcim rádu Jozefom. Zakrátko bolo odobrené aj predstaviteľmi Viedenskej univerzity: 7. februára 1733 sa pod schválenie podpísali augustiánsky kňaz a dekan teologickej fakulty Hugolinus Wanderer a Christophorus Ruck, doktor filozofie a medicíny a vtedajší rektor Viedenskej univerzity. Zrejme preto bola Viedeň aj miestom vydania diela. V univerzitnej tlačiarni ho vytlačil viedenský tlačiar Johann Ignatz Heyinger (1701 – 1755).¹³ Dielo je venované ostrihomskému arcibiskupovi a prímasovi Uhorska Imrichovi Esterháziemu z Galanty (1663 – 1745).¹⁴

V Seminárnej knižnici sa nachádza v troch exemplároch. Dve knihy tvoria dielo ako také, tretí exemplár radíme k promočným tlačiam. Oznámenie o promócií bolo v tomto prípade dodatočne vytlačené a priviazané k viedenskému vydaniu knihy *Lapis angularis* z roku 1733. Dôvodom je určite fakt, že tejto obhajobe predsedal sám autor knihy Jozef Inocent Dežerický. Promočná tlač vyšla pri príležitosti verejnej obhajoby Andreeasa Kallócziho, ktorá úspešne prebehla 7. marca 1737. Tento príväzok tvorí celkovo šesť strán. Na úvodnej strane sa nachádza latinský nadpis *Tézy z univerzálnej teológie z myšlienok svätého Tomáša Akvinského*. Nasledujú údaje o samotnej obhajobe, príhovor Andreeasa Kallócziho k sv. Tomášovi Akvinskému a 50 téz, ktoré boli predmetom skúšky.

Lapis Angularis obsahuje provenienčný záznam viažuci sa ku krupinskej piaristickej škole. Všetky tri exempláre majú vo svojom exlibrise „*Domus Carpona Scholarum Piarum*“. Túto provenienciu majú viaceré tituly zo Seminárnej knižnice.

Piaristi prišli do Krupiny 25. mája 1720 a stali sa dôležitým činiteľom vzdelania v meste. Už v roku 1726 tu zriadili kolégium a prevádzkovali gymnázium,¹⁵ pri ktorom bola zriadená aj knižnica pre študentov. V roku 1909 sa krupinská piaristická knižnica presťahovala do Banskej Bystrice, pretože sa stala súčasťou spoločnej diecéznej knižnice. Tá bola vytvorená zjednotením fondov banskobystrickej seminárnej, kapitulskej a krupinskej piaristickej knižnice. Zjednotená diecézna knižnica, ktorú spravoval Anton Richter, bola umiestnená v priestoroch niekdajšej seminárnej knižnice¹⁶ a naďalej slúžila pre potreby seminára.

Pravdepodobne preto si do budúcnosti zachovala pomenovanie podľa miesta uloženia. Dielo *Lapis Angularis* takto pribudlo do fondu knižnice, ktorá dnes nesie názov Seminárna knižnica. O využívaní kníh veľa nevieme, pretože neobsahujú žiadne rukopisné poznámky.

Predstavili sme si dve slovacikálne tlače z 30. rokov 18. storočia. Jazykom oboch diel je latinčina, ktorá bola univerzálnym jazykom teológie

niekoľko storočí. Aj keď bol osud kníh v 19. storočí rozdielny, obidve sa na začiatku 20. storočia ocitli pod jednou strechou a stali sa súčasťou spoločného knižného fondu banskobystrickej diecéznej knižnice, ktorá sa dnes nazýva Seminárna knižnica. Keďže sa jej obsahu venovalo zatiaľ málo pozornosti, veríme, že príspevok bude prínosom pre dejiny knižnej kultúry.

Foto Monika Danková

POZNÁMKY

- ¹ ŽIFČÁKOVÁ, Anna. Seminárna knižnica Banskobystrického biskupstva. In: *Historické knižničné fondy ako súčasť kultúrneho dedičstva*. Banská Bystrica: Štátna vedecká knižnica, 1999, s. 45 – 46.
- ² ŠURJANSKÝ, Anton. Muž viery a vedy. In: *Poznáte náš seminár?* Banská Bystrica: Biskupský kňazský seminár, 1946, s. 33 – 35.
- ³ PAXY, Ludovicus. *Florilegium Sponsalium Canonico Morale Foro Fori, & Poli accomodatum. Essentiam, Proprietates, & effectus sponsalium, nec non decisiones L. cum fundamentis, pro & contra discussis, complectens. Juxta inconcussa, tutissimaque dogmata Doctoris Angelici Divi Thomae Aquinatis, aliorumque pobatorum auctororum*. Comaromij: Typis Nicolai Joannis Schmid, Civis & Typographi, 1740, [12], 503 s.
- ⁴ VALACH, Július. *Staré tlačiarnie a tlačiari na Slovensku*. Martin: Matica slovenská, 1987, s. 171; *Catalogus Bibliothecae Hungaricae nationale Széchényianaee. Tomi I.: Scriptores hungaros et rerum hungaricarum typis editos complectentis, supplementum I*. Posonii: Typis Belnaianis, 1803, s. 314 – 315.
- ⁵ Paxy, Lajos [online]. [cit. 2020-05-11]. Dostupné na: <http://lexikon.katolikus.hu/P/Paksi.html>
- ⁶ Veľký Varadín, rum. Oradea, mesto v dnešnom Rumunsku.
- ⁷ Mikuláš Čáki pochádzal zo Spiša. Už v roku 1723 sa stal veľkovaradínskym kanonikom, neskôr veľprepoštom a kráľovským radcom. Od roku 1737 bol veľkovaradínskym biskupom a biharským županom, neskôr kaločským. V roku 1751 sa stal ostrihomským arcibiskupom a primasom Uhorska. Čáki, Mikuláš. In: *Slovenský biografický slovník I. : A – D*. Martin: Matica slovenská, 1986, s. 401.
- ⁸ EMÓDY, András. *A Nagyváradi Egyházmegye alsópapságának könyvkultúrája a korai újkor végén: Adattár XVI – XVIII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez (19/4)*. Budapest, Szeged, Nagyvárad: Nemzetközi Magyarástudományi Társaság, Szegedi Tudományegyetem, Partiumi Keresztény Egyetem, 2014, s. xxii.
- ⁹ TATÁRIKOVÁ, Monika. Katalóg knižnice banskobystrického biskupského seminára sv. Karola Boromejského zo začiatku 19. storočia. In: *Kniha 2019 : zborník o problémoch a dejinách knižnej kultúry*. Martin: Slovenská národná knižnica, 2019, s. 201 – 202.
- ¹⁰ *Elenchus librorum*, s. 264, č. 36, Štátna vedecká knižnica v Banskej Bystrici.
- ¹¹ DEŽERICKÝ, Jozef Inocent. *Lapis Angularis Sive Praemotio Physica Thomistica Primum Ac Potissimum Scholae Divi Thomae Fundamentum, Dilucide exposita; atque quod profecto sit Germanus Angelici Doctoris Partus, legitimis vindiciis asserta Opera & Studio P. Innocentii a D. Thoma Aquinate, e Clericis Regularibus Scholarum Piarum Sacrae Theologiae Professoris Actualis, Nitriae in Hungaria ad S. Ladislaum*. Viennae Austriae: Impressum apud Joannem Heyinger, Universitatis Typographum, 1733, [22], 238, [2] s.
- ¹² Dežerický, Jozef Inocent. In: *Slovenský biografický slovník I. : A – D*. Martin: Matica slovenská, 1986, s. 468 – 469.
- ¹³ Druhé vydanie knihy bolo vytlačené v roku 1741 v akademickej tlačiarni v Trnave [online]. [cit. 2020-06-03]. Dostupné na <https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyar-irok-elete-es-munkai-szinnyei-jozsef-7891B/d-8025B/desericzky-dezericzki-desericus-jozsef-incze-dezsericzai-80E4D/?list=eyJxdWVyeSI6ICJsYXBpcyBhbmdd1bGFyaXMifQ>
- ¹⁴ Esterházi, Imrich. In: *Slovenský biografický slovník II. : E – J*. Martin: Matica slovenská, 1987, s. 28.
- ¹⁵ FONÓD, L. – LUKÁČ, M. Školstvo. In: *Krupina : monografia mesta*. Banská Bystrica: Harmony, 2006, s. 158.
- ¹⁶ *Magyar minerva a magyarországi múzeumok és könyvtárak címkönyve. IV. évfolyam: 1904 – 1911*. Budapest: Athenaeum, 1912, s. 65.